

BOSHLANG'ICH SINFLARDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHDA INTEGRATIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Magistr: Muhammadova Marjona Mo'min qizi

Ilmiy rahbar: O.R.Avezov

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining o'qish savodxonligini rivojlantirishda integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Fanlararo integratsiya asosida tashkil etilgan darslarning o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, mantiqiy tafakkuri, matn bilan ishlash ko'nikmalari hamda kommunikativ kompetensiyalarini rivojlantirishdagi ahamiyati yoritilgan.

Kalit so'zlar: innovatsion metodlar, integrativ ta'lim, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, *fanlararo integratsiya, pedagogik texnologiyalar.*

Kirish

Boshlang'ich ta'lim umumiy o'rta ta'limning poydevori hisoblanadi. Mazkur bosqichda shakllangan bilim va ko'nikmalar o'quvchining keyingi rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Ayniqsa, o'qish savodxonligi o'quvchilarning barcha fanlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirishida muhim omil hisoblanadi.

Bugungi kunda o'quvchilarning matnni tushunishi, tahlil qilishi, xulosa chiqarishi va kundalik hayotda qo'llashi kabi kompetensiyalarni rivojlantirish uchun integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonlari muhim ahamiyat kasb etmoqda. Integrativ ta'lim turli fanlar mazmunini o'zaro bog'lash orqali o'quvchilarda yaxlit dunyoqarash va tizimli fikrlashni shakllantirish imkonini beradi. Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini boshqa fanlar bilan integratsiyalash natijasida o'quvchilarning o'qib tushunish, axborotni tahlil qilish, mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyat ko'rsatish kompetensiyalari rivojlanadi. Shu bois integratsiyalashgan yondashuv zamonaviy ta'limning muhim talablaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

Asosiy qism

Integratsiya lotincha "integratio" so'zidan olingan bo'lib, "birlashtirish", "yaxlitlash" ma'nolarini anglatadi. Pedagogikada integratsiya turli fanlar mazmunini o'zaro bog'lash orqali o'quvchilarda yaxlit bilimlar tizimini shakllantirishga qaratilgan jarayon sifatida talqin etiladi.

Integrativ ta'limning asosiy maqsadi o'quvchilarda voqelikni bir butun holda idrok etish, bilimlarni amaliyot bilan bog'lash hamda fanlararo aloqalarni anglash ko'nikmalarini rivojlantirishdan iboratdir. Pedagog olim J. Dyui integratsiyani

ta'limning hayot bilan bog'liqligini ta'minlovchi vosita sifatida talqin qiladi. Uning fikricha, o'quvchilar bilimlarni alohida fanlar doirasida emas, balki real hayotiy muammolarni hal etish jarayonida o'zlashtirishlari lozim.

J. Bruner ta'lim mazmunini yaxlit tizim sifatida ko'rib, fanlararo bog'liqlik o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga yordam berishini ta'kidlaydi. Olimning fikricha, integratsiya bilimlar o'rtasidagi aloqalarni ochib berish orqali ta'lim samaradorligini oshiradi.

H. Gardnerning ko'p qirrali intellekt nazariyasiga ko'ra, o'quvchilar turli qobiliyat va intellekt turlariga ega bo'lib, integrallashgan ta'lim ushbu imkoniyatlarni rivojlantirish uchun qulay sharoit yaratadi.

Rus pedagogi V. A. Suxomlinskiy integratsiyani bolalarning dunyo haqidagi tasavvurlarini kengaytiruvchi pedagogik yondashuv sifatida baholagan. U tabiat, til, san'at va mehnat elementlarini o'zaro bog'liq holda o'qitish tarafdori bo'lgan.

O'zbekistonlik olim N. Saidahmedov integratsiyani ta'lim mazmunini takomillashtirish va o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirish vositasi sifatida izohlaydi. Uning ta'kidlashicha, fanlararo bog'liqlik o'quvchilarning bilimlarni tizimli o'zlashtirishiga imkon yaratadi.

Professor B. Xodjayev integratsiyalashgan ta'limni kompetensiyaviy yondashuvning muhim tarkibiy qismi deb hisoblaydi. Olimning fikricha, integratsiya o'quvchilarda bilim, ko'nikma va malakalarni kompleks ravishda shakllantirishga xizmat qiladi.

R. Mavlonova integratsiyani boshlang'ich ta'lim samaradorligini oshirish omili sifatida baholab, fanlararo aloqadorlik orqali o'quvchilarning dunyoqarashi va ijodiy tafakkuri rivojlanishini ta'kidlaydi.

Shunday qilib, pedagog olimlarning ilmiy qarashlari integratsiyaning ta'lim jarayonidagi muhim ahamiyatini ko'rsatadi. Integrallashgan yondashuv o'quvchilarning bilimlarni yaxlit holda o'zlashtirishiga, fanlararo bog'liqlikni anglashiga va kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish metodikasi

Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini rivojlantirishda quyidagi metodlardan foydalanish samarali hisoblanadi.

Klaster metodi: mazkur metod o'quvchilarning mavzu bo'yicha mavjud bilimlarini aniqlash va yangi ma'lumotlarni tizimlashtirish imkonini beradi. Matn o'qilishidan oldin asosiy tushuncha doskaga yoziladi va unga bog'liq fikrlar klaster shaklida joylashtiriladi.

Aqliy hujum: o'quvchilar tomonidan erkin fikr bildirishga asoslangan metod hisoblanadi. Ushbu metod matn mazmunini tahlil qilish va muammoli savollarga javob topishda samarali natija beradi.

Insert texnologiyasi: o'quvchilarning matn bilan mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. O'quvchi matnni o'qish davomida ma'lum belgilar orqali o'z munosabatini bildiradi.

Loyiha metodi: integrativ ta'limning samarali vositalaridan biri hisoblanadi. O'quvchilar kichik guruhlarda ishlash orqali muayyan mavzu yuzasidan loyiha tayyorlaydi va taqdimot qiladi.

Muammoli ta'lim: o'qituvchi muammoli vaziyat yaratadi va o'quvchilarni mustaqil yechim topishga yo'naltiradi. Bu usul tanqidiy va ijodiy fikrlashni rivojlantiradi.

Fanlararo bog'liqlik: o'qish darslarini tasviriylar san'at, musiqa va tabiatshunoslik bilan birlashtirish.

O'qish savodxonligi va tasviriylar san'at integratsiyasi

O'qish savodxonligi va tasviriylar san'at fanlarini integratsiyalashda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

- o'qilgan matn asosida rasm chizish;
- matn qahramonlarining portretini yaratish;
- voqealar ketma-ketligini rasmlar orqali ifodalash;
- rasm asosida hikoya tuzish;
- matn va tasvir o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish;
- illustratsiyalar yordamida matn mazmunini qayta hikoya qilish.

Masalan, ertak o'qilgandan so'ng o'quvchilarga ertak qahramonlari yoki voqealari tasvirlangan rasmni chizish topshirig'i beriladi. Rasm yaratish jarayonida o'quvchilar matn mazmunini qayta tahlil qiladilar, muhim detallarni ajratadilar va o'z tasavvurlarini vizual shaklda ifodalaydilar.

Bunday integratsiya natijasida o'quvchilarda o'qib tushunish, kuzatish, tahlil qilish, ijodiy yondashish va estetik baholash ko'nikmalari rivojlanadi. Shuningdek, tasviriylar faoliyat orqali o'quvchilarning matnga qiziqishi ortadi va o'qish savodxonligi kompetensiyalari samarali shakllanadi.

Namunaviy integratsiyalashgan topshiriq

Mavzu: "Bahor keldi" matni

1. Matnni ifodali o'qish.
2. Matnda tasvirlangan bahor manzaralarini aniqlash.
3. O'quvchilar tomonidan "Bahor manzarasi" mavzusida rasm chizish.
4. Chizilgan rasm asosida matn mazmunini qayta hikoya qilish.
5. Rasm va matndagi umumiy g'oyalarni taqqoslash hamda xulosa chiqarish.

Mazkur integratsion yondashuv o'quvchilarning o'qish savodxonligi, badiiy tafakkuri va ijodiy faoliyatini rivojlantirishda samarali pedagogik vosita hisoblanadi.

O'qish savodxonligi va tabiatshunoslik integratsiyasi

Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini tabiatshunoslik fani bilan integratsiyalash o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish va tabiat hodisalari haqidagi bilimlarini boyitishga xizmat qiladi. Mazkur integratsiya orqali o'quvchilar o'qish jarayonida olgan nazariy ma'lumotlarini tabiatshunoslik fanidagi amaliy bilimlar bilan bog'laydilar. Natijada ularda kuzatish, taqqoslash, xulosa chiqarish va mustaqil fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi.

O'qish savodxonligi darslarida tabiat, o'simliklar, hayvonot dunyosi, fasllar, suv, havo va ekologiya mavzulariga oid matnlardan foydalanish tabiatshunoslik fanining mazmuni bilan uzviy bog'lanadi. O'quvchilar matnni o'qish jarayonida tabiat hodisalari haqida ma'lumot oladilar, yangi atamalarni o'zlashtiradilar va matndagi ilmiy ma'lumotlarni tahlil qiladilar.

Masalan, "Suv – hayot manbai" mavzusidagi matnni o'rganishda o'quvchilar avval matnni o'qib, suvning ahamiyati haqidagi ma'lumotlarni aniqlaydilar. So'ng tabiatshunoslik fanida suvning xossalari va tabiatdagi aylanishi haqida bilimlarini esga tushiradilar. Shu tariqa nazariy va amaliy bilimlar o'zaro bog'lanadi.

Bunday integratsiya o'quvchilarning o'qish savodxonligi kompetensiyalarini rivojlantirish bilan birga, ekologik madaniyatini shakllantirish, tabiatga ehtiyotkorona munosabatni tarbiyalash va ilmiy dunyoqarashini kengaytirishga xizmat qiladi.

Namunaviy integratsiyalashgan topshiriq

Mavzu: "Qushlarning bahordagi hayoti"

1. Matnni ifodali o'qish.
2. Matndan qushlar haqida berilgan ma'lumotlarni ajratib yozish.
3. Tabiatshunoslik fanidan qushlarning foydasi haqidagi bilimlarni esga tushirish.
4. "Nima uchun qushlarni asrash kerak?" savoli yuzasidan munozara tashkil etish.
5. Matn asosida "Mening sevimli qushim" mavzusida kichik matn tuzish.

Ushbu integratsion yondashuv o'quvchilarning o'qib tushunish, axborotni tahlil qilish va tabiat haqidagi bilimlarini amaliyotda qo'llash kompetensiyalarini samarali rivojlantiradi.

O'qish savodxonligi va musiqa integratsiyasi

Boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligi va musiqa fanlarini integratsiyalash o'quvchilarning badiiy-estetik didini rivojlantirish, matn mazmunini chuqurroq anglash hamda nutqiy kompetensiyalarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqa va badiiy adabiyot insonning hissiy dunyosiga ta'sir etuvchi san'at turlari bo'lib, ularni o'zaro bog'liq holda o'qitish ta'lim samaradorligini oshiradi.

Integratsiyalashgan darslarda o'quvchilar avval she'r, hikoya yoki ertak matnini o'qiydilar, so'ngra matn mazmuniga mos kuy yoki qo'shiqni tinglaydilar. Musiqiy asar o'quvchilarda matndagi voqea-hodisalar, qahramonlar kayfiyati va muallif g'oyasini chuqurroq his etishga yordam beradi. Masalan, tabiat mavzusidagi matnlarni o'rganishda fasllar, qushlar yoki Vatan haqidagi qo'shiqlardan foydalanish mumkin.

O'qish savodxonligi va musiqa fanlarini integratsiyalashning asosiy metodlari quyidagilardan iborat:

- matn mazmuniga mos musiqiy asarlarni tinglash;
- she'rlarni ohang bilan ifodali o'qish;
- qo'shiq matnlarini tahlil qilish;
- musiqadan olgan taassurotlar asosida hikoya tuzish;
- matn qahramonlariga tavsif berishda musiqiy obrazlardan foydalanish.

Bunday integratsiya natijasida o'quvchilarda tinglab tushunish, ifodali o'qish, nutq madaniyati, estetik tafakkur va ijodiy fikrlash ko'nikmalari rivojlanadi. Shuningdek, darslarning qiziqarli va interfaol tashkil etilishi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshiradi hamda o'qish savodxonligi kompetensiyalarining samarali shakllanishiga xizmat qiladi.

Namunaviy integratsiyalashgan topshiriq

Mavzu: "Vatanim" she'ri

1. She'rni ifodali o'qish.
2. Vatan haqidagi qo'shiqni tinglash.
3. She'r va qo'shiqdagi umumiy g'oyalarni aniqlash.
4. "Musiqa menga Vatan haqida nimalarni his qildirdi?" mavzusida og'zaki fikr bildirish.
5. She'r mazmuni asosida rasm chizish yoki kichik matn tuzish.

Zamonaviy raqamli vositalar

Raqamli hikoyalar (Digital Storytelling): multimediya va ovozli materiallardan foydalangan holda matnni jonlantirish. Bu o'quvchining so'z boyligini oshiradi va o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Interfaol o'yinlar va platformalar: o'quvchilarda matn mazmunini aniqlash, tez o'qish va tushunishni mustahkamlash maqsadida krossvordlar, viktorinalar va mobil ilovalarni qo'llash.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda o'qish savodxonligini rivojlantirishda integrativ ta'lim texnologiyalaridan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omildir. Fanlararo integratsiya o'quvchilarning bilim, ko'nikma va malakalarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada o'quvchilarning o'qish savodxonligi, mustaqil fikrlashi, mantiqiy tafakkuri va kommunikativ kompetensiyalari rivojlanadi. Pedagogik nuqtai nazardan integratsiya o'quvchilarning dunyo haqidagi tasavvurlarini kengaytiradi, bilimlarni tizimli ravishda egallashiga yordam beradi hamda mustaqil va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Didaktik jihatdan esa integratsiya o'quv materiallarini o'zaro bog'liq holda taqdim etish, darslarning mazmunini boyitish va ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'limda integratsiyalashgan yondashuv ayniqsa muhim hisoblanadi, chunki kichik yoshdagi o'quvchilar atrof-muhitni alohida qismlarga ajratib emas, balki yaxlit holda qabul qiladilar. Shu sababli ona tili, o'qish savodxonligi, tabiatshunoslik, musiqa va tasviriy san'at kabi fanlarni o'zaro bog'lab o'qitish o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq o'zlashtirishiga imkon yaratadi. Kelgusida boshlang'ich ta'lim amaliyotida integrativ yondashuvlarni yanada takomillashtirish va innovatsion metodlarni keng qo'llash muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining ta'lim sohasiga oid farmon va qarorlari.
3. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: Fan, 2017.
4. G'afforova T., Nurullayeva Sh. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2021.
5. Ishmuhamedov R. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
6. PIRLS 2021 Assessment Framework. IEA, 2021.
7. OECD. PISA 2022 Reading Framework. Paris: OECD Publishing, 2022.
8. Azizxo'jayeva N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent, 2018.
9. Sayidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2020.
10. Umumiy o'rta ta'limning Davlat ta'lim standarti. – Toshkent, 2023.